

ВАЛЕНТИН ШУГАЄВСЬКИЙ.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІЙСЬКОВОГО ТОВАРИША ЮРІЯ ДУНИНА-БОРКОВСЬКОГО.

В „Науковому Збірнику“ за рік 1925¹ надруковано мою розвідку „Хто був військовий товариш Юрій Касперович Дунин-Борковський“, у якій я, на підставі низки речових та архівних документів, доводив, що: 1) генеральний обозний Василь Дунин-Борковський (часи Мазепи) мав також ім'я „Юрій“, котре він одержав ще в католицтві; 2) військовий товариш Юрій Дунин-Борковський, що дістав за універсалом гетьмана Многогрішного 16 березня 1669 року село Борковку в Березинській сотні Чернігівського полку, є не хто інший, як той-таки Василь Дунин-Борковський, будучий Чернігівський полковник, а потім генеральний обозний².

У „Науковому Збірнику за рік 1927“³ М. Петровський виступив з запереченням цих тверджень, доводячи, головним чином, що у Василя Дунина-Борковського був брат, котрий спочатку жив на Лівобережжі, а потім „мешкав у Польщі“, і що він якраз і єсть військовий товариш Юрій Борковський універсалу Многогрішного року 1669, бувши, таким чином, особою цілком іншою, ніж Василь Дунин-Борковський.

Аргументація М. Петровського складається з таких тверджень:

1. Ім'я Ierzy в написі на потиру Ierzy Dunin-Borkowski Obozny Generalny (цей напис визнає автор за мій „найбільш міцний аргумент“) могли вирізати помилково, особливо, коли потира замовляв у Данцигу брат Василя Борковського, що жив (брат) у Польщі; „потім в Чернигові, куди ця річ могла бути прислана, майстри не змогли переробити її“⁴.

2. Ініціали „І“ по боках герба Борковських на інших речах, що їх подарував церквам Василь Дунин-Борковський, а значить і на глекові, в формулі „І. В. Р. СZE“ можна тлумачити ріжно⁵.

3. Вказівки в офіційних справах про дворянство Борковських, що Юрій і Василь Борковський єсть одна й та сама особа—„не мають особливої ваги, бо тоді (1805 р.) не знали подробиць про Борковських“⁶.

4. В універсалі гетьмана Многогрішного 16 березня 1669 р. Юрій Борковський зветься військовим товаришем, тим часом як на раді в Глухові 3—6 березня того самого року виступає сотник Чернігівському полку Василь Бурковський, а 23 березня—сотник таки Чернігівського полку Василь Бурковський серед інших осіб одержує наказа перед подорожжю до Москви—факт, який протиречить мову

¹ Зап. Укр. Науков. Т-ва в Києві, тепер Історичної Секції УАН, т. XX, сс. 51—61.

² Оп. cit., сс. 53, 59.

³ Зап. Укр. Наук. Т-ва в Києві, тепер Іст. Сек. УАН, т. XXVI, Микола Петровський: До української просопографії XVIII в. Юрій Дунин-Борковський, сс. 36—38. ⁴ Оп. cit., сс. 37. ⁵ Ibid. ⁶ Ibid.

(В. Ш.) висновку, що Василь Дунин-Борковський вже в 1669 р. мав звання військового товариша¹.

5. Нарешті—і це головний аргумент М. Петровського—гетьман Мазепа в розмові з московським послом Борисом Михайловичем р. 1690, заперечуючи підозри в полонофільстві, казав, що в ріжних представників військової старшини є родина „в польских мѣстех“, як наприклад „у обозного у Василя Бурковського брат“, а проте ці особи „такова на себѣ подзора и слова, что он, гетман, не имеют“². Звідси випливає на думку М. Петровського, що у В. Борковського без сумніву був брат у Польщі, і стає зрозумілою звістка про участь останнього в боротьбі за Відень р. 1683³.

На підставі цих аргументів М. Петровський говорить, що моє твердження про ідентичність Юрія Касперовича Борковського з Василем Касперовичем Борковським єсть тільки „малообґрунтована гіпотеза, оскільки напевно відомо, що у Василя Борковського був брат“. Окремий-же Юрій Касперович Борковський єсть реальна історична постать⁴.

З цими твердженнями й тезами шановного М. Н. Петровського важко погодитись.

По-перше, щодо імені Ierzy на срібному посуді (шп. 1 і 2).

Коли стати на шлях тих сміливих гіпотез, що відкидають прямі й безпосередні вказівки документів—у даному випадку, речових пам'яток—гіпотез, які припускає автор, не підсилюючи їх аніяким аргументом крім голої гадки („могла трапитись помилка майстрів“; „майстри не змогли переробити її“), то можна у висновках зайти досить далеко. Чому-б, приміром, не припустити, що в універсалі Многогрішного 1669 р. Борковського названо військовим товаришем помилково, а треба було-б назвати сотником; або в запису Б. Михайлова „могла трапитись помилка“ писаря, що переплутав Василя Борковського з якоюсь іншою особою, що на неї посилав гетьман Мазепа, кажучи, що в неї єсть брат у Польщі, і т. д.? Тоді питання про Юрія Борковського було-б дуже просто й легко розв'язане.

Я думаю, що ставати на такий шлях нічим необґрунтованих припущень небезпечно, а надто-ж, коли факти, що ніби-то-викликають сумнів, стоять не ізольовано, а цілком гармоніюють з низкою інших фактів. Чи не дивно-ж, що та-ж таки „помилка“ вперто повторюється ще на низці речей? На 2-х срібних ставниках, що їх подарував Василь Борковський Єлецькому монастиреві в Чернигові, бачимо навколо герба його:

I	B	тоб-то: Ierzy Dunin (z) Borkowki Borkowski
D	B	Ich Carskiej Przeswiatlej Msci Zaporozkiego
W	I	Generalny Obozny ⁵ . На глекові ініціали I. B. P. CZE,
C	P	у зв'язку з тим, що стоять по боках герба Бор-
M	Z	ковських („Лебідь“) і що полковником Черни-
G	O	гівським (P. CZE) був тільки Василь Борковський,

¹ Ibid., с. 38.

² Ibid., Посилка на „Дѣла Малороссійск. Приказа“ в Моск. Арх. М-ва Юстиции, кн. 59, лл. 100—101; справоздання Михайлова.

³ У своїй статті (с. 51) я привою цитату з одного родовідника 1690 р. (може, гр. Г. А. Милорадовича), що Юрій Дунин-Борковський „в 1683 г. отличился при спасении Вѣны отъ турокъ; от него происходят польскіе графы Дунини-Борковскіе“

Нижче я доводжу цілковиту помилковість цього твердження.

⁴ Ор. cit., кінцева частина. ⁵ Можливе є і таке читання 4-х перших літер (гадка С. В. Шамрала): „Ierzy Wasily Dunin-Borkowski“. В такому разі маємо єдиний випадок одночасного вживання з боку Василя Дунина-Борковського 2-х імен.

безперечно належать лише йому. Ще на 3-х речах (№№ 1, 2, 8 таблиці при моїй статті, с. 62), за вкладними написами, речі ці жертвує Василь Д.-Борковський, а коло герба на тих речах неодмінно стоїть І. Д. В. Ясно, що твердити й тут про „помилку“ абсолютно неможливо. М. Петровський говорить, що ініціал „І“ за всіх цих випадків „можливо тлумачити різно“. Але як саме, не випускаючи з ока, що на потири en toutes lettres стоїть Ierzy Dunin Borkowski Obozny Generalny, а коло герба знов-таки—І. Д. В.? Про це М. Петровський, на жаль, нічого не говорить¹.

Нізка всіх цих фактів (у зв'язку, може, з архівними даними), очевидно є така перекональна, що з рештою й М. Петровський припускає, хоч і не з охотою, що Василь Борковський „коли був ще католиком, мав і ймення Юрій і міг його вживати зрідка й потім“².

Але визнаючи двойменність Василя Дунина-Борковського, М. Петровський усе-ж таки твердить, посилаючись на Мазепині слова, що він, Василь, мав ще брата Юрія, котрий з початку 70-х років XVII ст. перейшов з Лівобережжя у Польщу.

Коли це справді так, то він, цей брат, мусив-би лишити якісь сліди свого перебування в Польщі. Абсолютно не можна припустити, щоб особа старовинного видатного роду з славним військовим минулим, котра мала за собою „здавна значне и отважне услуги, у войску запорожском отправуєчье“, як сказано в універсалі гетьмана Многогрішного 1669 р. про Юрія Борковського, і котра виконала геройський учинок, покинувши ненависних Польщі бунтівників-козаків і повернувшись до батьківщини,—щоб така особа лишалася там цілком непомітною й нічим не занотувала себе на сторінках громадянської, або військової історії Польщі. Ба навіть і за таких умов вона не могла-б не попасти в шляхетські родовідні книги Польщі,—краю, що надає такого надзвичайного значення „родовідним древам“ своїх шляхетських родів, як-найретельніше застосовуючи до родовідних книг і найбільш непомітних членів їх.

Отже ми стоїмо перед фактом: ні в одній польській родовідній книзі немає й натяків на будь-якого брата Василя Дунина-Борковського.

Я переглянув усі головні „Herbarz'i“ Польщі, з детальними переліками членів роду Дунинів-Борковських, і ніде не знайшов ніякого potwierdzenia Мазепиним словам про брата Василя Дунина-Борковського чи то в Польщі, чи то на Україні³. Величезна капітальна праця Несецького в 10 томах Herbarz Polski⁴ цілком мовчить у цій справі. Лодзя-Чарнецький, що в основу свого твору поклав Несецького, але широко поповнив його матеріялами, що давали численні родовідні друковані праці XIX ст., акти Гродські й земські, книги й акти костельні, родові документи й т. д.⁵, дає полінійний детальний

¹ Коли заперечувати гіпотезу про „помилку“ по суті її, то чи можна припустити, щоб генеральний обозний подарував у церкву потир зі своїм титулом і прізвищем у написі, але з фальшивим, що не належало йому, ім'ям? І це в той час, коли помилку в імені, маючи на увазі, що воно виритоване на дні посудини, можна було-б (усупереч гадці М. Петровського, що „майстри не могли переробити її“) виправити за якусь годину! ² Op. cit., с. 38.

³ Мушу висловити ширю подяку директорві Ленінградського Музею Гербознавства В. К. Л у комськом у за літературні вказівки щодо польських родоводів і за допоміжні розшуки в даній справі.

⁴ Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego, ... wydany przez Jana Nep. Bobrowicza. W Lipsku, 1839—1846. Про Дунинів т. III, сс. 435—441.

⁵ K. Lódzia-Czarnecki. Herbarz Polski podług Niesieckiego, i т. д., (Gniezno, 1875—1881), т. I, сс. 480—485.

перелік всіх членів роду з їх дружинами, подає низку нащадків тих ліній, що до них належали і українські Борковські, подає відомості про Каспера Андрійовича, королівського полковника, сина його Василя, генерального обозного, потім про нащадків Василевих—але не згадує про жодного брата Василевого¹. Остання капітальна родовідна праця Адама Бонецького² налічує велику кількість членів роду Дунинів-Борковських, зокрема лінії, що до неї належав Каспар Андрійович, а далі посилається на працю гр. Милорадовича Rodosłownaja Dworjan i Grałów Dunin-Borkowskich. Czernichow, 1890. Що він не зупиняється на Василю Борковському, то це цілком природно, бо завдання автора—дати матеріял про польських членів роду Борковських. Але він ніяк не міг би обминути брата Василевого, що нібито повернувся до Польщі, жив і працював там. Характерно, що Бонецький перелічує навіть тих поодиноких членів роду, котрих він не міг застосувати до окремих ліній, але особи, про яку хоч до певної міри можна було б гадати, що вона єсть Василевим братом, між ними таки немає³.

Нарешті автор „Almanachu Blekitnego“, граф Юрій Дунина-Борковський, у своїй праці, що написана р. 1908, згадує між іншими членами роду й Василя Дунина-Борковського, але нічого не каже про якогось його брата⁴.

Що до того Юрія Дунина-Борковського, котрий брав участь у боротьбі за Відень р. 1683 і котрого М. Петровський уважає за влучний доказ на існування в Польщі окремого брата у Василя Борковського, то питання про нього, на підставі матеріялів родовідних книг, розв'язується цілком ясно й безсумнівно: він не має нічого спільного з Юрієм Борковським універсалу Многогрішного р. 1669, бо є представником іншої, графської лінії Дунинів-Борковських. На жаль, за браком місця, не можу подати тут детальних даних про нього. Скажу тільки, що він (з подвійним ім'ям Ян-Юрій) був сином графа Юрія-ж таки Борковського, королівського ротмістра й коменданта Вишневеця, що його вбито за оборони Вишневеця від Татар року 1675, онуком гр. Яна Борковського, королівського полковника (пом. 1633), правнуком гр. Станіслава Борковського, каштеляна поланецького⁵, і т. д.

Зрештою, картина ясна. Всі дослідники, що використали силу історичного матеріялу документального характеру, одностайно мають на оці тільки одного сина Каспара Андрійовича Борковського—Василя, генерального обозного Війська Запорозького. Іншого вони не знають. Звідси єдиний можливий висновок: такого й не було зовсім.

Як зв'язати цей висновок з указівкою, що її нібито зробив Мазепа,

¹ Ibid., с. 482.

² Ad. Boniecki, Gerbarz Polski, 15 томів (Warszawa, 1899—1912). Про Дунинів-Борковських—т. II, сс. 34—41, т. V, сс. 90—110.

³ Boniecki, op. cit., т. II, с. 43.

⁴ Ierzi Hr. Dunin-Borkowski; Almanach Blekitny, Genealogia żyjących rodów Polskich (Lwow), ст. 232.

⁵ Див. І. Dunin-Borkowski, op. cit., сс. 233—234; А. Boniecki, op. cit., генеалогіч. табл. при родоводі Борковських (після с. 37); Lodzia-Czarniecki, op. cit., с. 483. Цікаво простежити, як автор „Родословной дворянъ и графовъ Дунинь-Борковськихъ“, у котрого я взяв звістку про участь Юрія Борковського в боротьбі за Відень був привезений до помилки його джерелом, „Россійской родословной книгой“ кн. П. Долгорукого (СПБ, 1856), додавши, що правда, й своєї фантазії. У другому виданні генеалогії Борковських, у „Родословной книгѣ Черниговского дворянства“ (Чернигів 1900, т. II, ч. VI, с. 53) гр. Милорадовича, вже немає ніяких відомостей про будь-якого брата Василя Борковського. Очевидно, автор зрозумів свою помилку.

про брата Василя Борковського—на це зараз ґрунтовно не можна відповісти. Чи помилився тут—з наміром або без наміру—сам Мазепа, чи переплутав щось Б. Михайлов, або його писар—поки що невідомо. Проте факт помилки навряд чи підлягає сумніву¹.

Але припустимо, всупереч неминучому логічному висновку з вищезазначеного, що в Польщі був таки якийсь брат Василя Дунина-Борковського. Чи це зміняє щось у розв'язанні питання, хто був військовий товариш Юрій Дунин-Борковський універсалу гетьмана Многогрішного 16/III—1669 р.? Думаю, що це питання окреме, котре розв'язується цілком самостійно—на мій погляд, за даними документів, у такій самій спосіб, як я розв'язував його й передніш, а саме: Юрій Борковський зазначеного універсалу єсть Василь Борковський, будучий генеральний обозний. Крім раніш поданих від мене доказів, це твердження доводять матеріяли генерального слідства 1729—1730 р.р. про маєтности Чернігівського полку. За ревізії прав на с. Борковку, що належала під час слідства синові В. Борковського, Андрію Борковському, старі люди показали, що „якъ упомнять владѣль онымъ селомъ обозній енеральній Василій Борковскій“... А один селянин, „престарѣлій і дряхлій“, показав, що „прежде владѣнія Борковского было тожь село во владѣніи до Нѣжина, у нѣякого Максимовича“. За відомостями-ж полкової канцелярії „утвержена оная маєтность отцу владѣльцеву въ посессію, яко его отчизная, многихъ гетмановъ універсалами...“²

Отже ні про яких інших власників Борковки, крім Василя Борковського та його батька, немає ані слова, хоч і згадується навіть якийсь Максимович, що володів нею перед Борковськими. Але остаточно з'ясовує питання, котре нас цікавить, дальша частина слідства. „Да онъ же владѣлецъ³ объявилъ гетманскіе подлинніе унѣверсалы: Петра Дорошенка 1668 году, Демьяна Игнатовича 1669 году⁴, в которыхъ прописано то село его власное отческое, правомъ природнимъ по королевскимъ дачамъ, ему, яко посессору, надлежащее...“. Ясно, що Андрій Борковський подав ті документи, що доводили право його батька, Василя Борковського, а не іншої особи, на володіння селом; отже, коли між цими документами єсть і універсал 16/III—1669 р., то значить його дано Василю Борковському, він-таки Юрій Борковський. Якщо ми пригадаємо, що якраз це твердить і документ 1805 р., котрого я цитував у своїй попередній статті⁵, то, здається, питання по суті можна вважати за вичерпане.

Правда, лишається ще незлагодом між званням Борковського в цім універсалі і чином його в документах, що стосується до початку й кінця того-ж таки березня 1669 р.—момент, на якому особливо спинається М. Петровський. Але я певний, що це зовнішня суперечність, котра випливає з того факту, що подробиці адміністративного строю України того часу та організації її ієрархічної драбини і співвідносин

¹ Може не зайвим буде зазначити, що в Польщі був Василів брат у-других, Станіслав. Вопієскі, *op. cit.*, с. 37.

² Генеральное слідствие о маєностяхъ Черниговскаго полка 1729—1730. Черниговъ 1909, с. 104.

³ Андрій Борковський.

⁴ На с. 427 подається текст цього універсалу; це й єсть універсал 16/III—1669 р.

⁵ *Op. cit.*, с. 52. Незрозуміло, на підставі яких даних М. Петровський твердить що „тоді не знали подробиць про Борковських“. Звідки це відомо шановному авторові? Думаю, що в дійсності було якраз навпаки, бо починаючи з половини XVIII ст. Борковські ретельно збирали різні подробиці про свій рід, щоб мати матеріял для одержання російського дворянства.

між урядами та військовими званнями ще далеко не досить вивчені. Як на матеріал, аналогічний вищеподаному, можу вказати, що той-же самий Дунин Борковський з року 1672 до 1687 був Чернігівським полковником, але в році 1674 згадується як „знатний товариш войскової“¹. Проте, це не викликає непорозумінь з його особою за часи 70-х років XVII ст.⁵

Висновки з сказаного такі:

1. Василь Дунин-Борковський мав ще й друге ім'я—Юрій (це припускає і М. Петровський).
2. Брата в Польщі з цим чи якимось иншим ім'ям у нього не було.
3. Військовий товариш Юрій Борковський, котрому надав гетьман Многогрішний с. Борковку 16 березня 1669 р., єсть Василь Борковський, будучий генеральний обозний.

---

¹ Модзалевській, В. Л. — Малоросійській родословникъ, т. I (Київ 1908), с. 485. Проф. О. Ю. Гермайзе, до якого я звернувся з проханням пояснити вищенаведену суперечність, припускає, приєднуючись до думки про ідентичність Юрія й Василя Борковських, що на Глухівській раді 3—6 березня 1669 р. останній був не дійсним сотником чернігівським, а лише наказним, маючи в той час звання військового товариша, але у виборному акті його названо просто сотником, без точнішого определения. Але це тільки гадка.